

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski jednopredmetni studij hrvatskoga jezika i književnosti

Nikolina Grbavac

Nepравilnost u tvorbi pridjeva na *-ski* i *-ni*

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Osijek, 2018.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Preddiplomski jednopredmetni studij hrvatskoga jezika i književnosti

Nikolina Grbavac

Nepравilnost u tvorbi pridjeva na *-ski* i *-ni*

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, kroatistika

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Osijek, 2018.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. O pridjevima.....	2
2.1. Tvorba pridjeva.....	2
3. Razgraničenje pridjeva.....	3
4. Istraživanje.....	8
5. Zaključak.....	16
6. Literatura.....	18

Sažetak

Ovaj rad bavi se upotrebom dvaju sufikasa, sufiksa *-ski* i *-ni*. Zadaća je ovoga rada objasniti ulogu navedenih sufikasa u tvorbi pridjeva te objasniti u kojim će se situacijama koristiti koji od ta dva. Na samome početku govori se općenito o pridjevima, tumačenju te vrste riječi u današnjim normativnim priručnicima te tvorbi pridjeva u hrvatskome jeziku. Također, objašnjavaju se različita značenja pridjeva te se analizom rezultata istraživanja nastoji zaključiti koliko su česta odstupanja od jezične norme. Naime, za potrebe ovoga rada provedeno je istraživanje na šezdeset ispitanika, a istraživanje se sastojalo od dvaju zadataka s problemom upotrebe sufiksa *-ski* i sufiksa *-ni*. Na samome kraju donesen je zaključak u skladu s rezultatima provedenoga upitnika.

KLJUČNE RIJEČI: *tvorba pridjeva, pridjevi sa sufiksom -ski, pridjevi sa sufiksom -ni, jezična norma*

1. Uvod

Namjera je ovoga rada prikazati tvorbu pridjeva u hrvatskome jeziku te pobliže objasniti sličnosti i razlike između dvaju sufikasa, sufiksa *-ski* i *-ni*. Činjenica je da pridjevi nastaju raznim tvorbenim načinima od kojih je najplodnija sufiksalna tvorba s čak sto šezdeset različitih sufikasa (Babić 2002: 381). Jedni od najplodnijih sufikasa za tvorbu pridjeva jesu upravo sufiksi *-ski* i *-ni* čija je uporaba izazvala brojna neslaganja, i kod jezičnih stručnjaka i kod govornika hrvatskoga jezika. Mnogi su lingvisti u svojim knjigama i radovima pokušali donijeti pravila za uporabu sufikasa, no u mnoštvu radova na tu temu našla su se i poneka neslaganja. U svojoj knjizi *Hrvatski naš svagda(š)nji* Stjepko Težak (1991) tumači da se sufiksom *-ski* od vlastitih imenica tvore samo posvojni pridjevi što se slaže s Babićevom tvrdnjom da ne postoje pridjevi sa sufiksom *-ni* koji bi bili izvedeni od vlastitih imenica (Babić 2002: 428). Brojni su radovi koji se nastavljaju na tu polemiku pa tako i Mate Hraste (1953) u svome radu tematizira tvorbu pridjeva od zemljopisnih imena priklanjajući se navedenome pravilu.

Budući da se autori slažu oko uporabe sufiksa *-ski*, zaključuju da će se sufiksom *-ni* tvoriti samo opisni, gradivni te pokojni pridjev koji će se odnositi na imenice koje znače ljude i životinje, npr. *narodni*, *stočni*, *vazalni*. Na tu se temu nadovezao i Ivan Zoričić (1998) također tumačeći da će se sufiksom *-ski* i njegovim alternantama tvoriti pridjevi koji znače posvojnost, a sufiksom *-ni* opisnost. Na temu su se tvorbe različitih vrsta pridjeva također osvrnuli brojni jezikoslovci, a razgraničenje je pridjeva u ovome radu oslonjeno na nekoliko radova Marije Znike te Krešimira Mićanovića čija su tumačenja objašnjena u za to predviđenome poglavlju. Znika (1999) je usredotočena prije svega na razgraničavanje posvojnih i odnosnih pridjeva pri čijemu određivanju i danas postoje brojne nesigurnosti, a potom upozorava i na razlike između opisnih i odnosnih pridjeva. Tumačenja su navedenih autora u radu uspoređena i s nekim od današnjih normativnih priručnika.

Zoričić (1998) govori i da se nedoumice kod uporabe pridjeva na *-ski* i *-ni* najčešće javljaju kod pridjeva izvedenih od neživih imenica koji dolaze s oba sufiksa (*ćirilični – ćirilički, jezični – jezički, otočni – otočki...*). Za analizu navedenih tvrdnji poslužit će istraživanje provedeno na šezdeset ispitanika od kojih dvadeset čine srednjoškolci, dvadeset studenti te dvadeset odrasle osobe. Upitnik se sastojao od dva zadatka s problemom uporabe navedenih sufikasa, a na samome kraju donesen je zaključak u skladu s dobivenim rezultatima.

2. O pridjevima

Silić i Pranjković (2007: 133) određuju pridjeve kao „riječi kojima se kazuje *kakvo je, čije je* i *od čega je* ono što znači riječ uz koju stoje.“ Prema tome, prvima se, onima koji odgovaraju na pitanje *kakvo je?*, izriče kakvoća ili svojstvo (kvaliteta) pa ih se naziva i kvalitativnim pridjevima, drugima, koji odgovaraju na pitanje *čije?*, pripadnost ili posvojnost pa ih se naziva posvojnim ili posesivnim pridjevima, a trećima, koji odgovaraju na pitanje *od čega?*, građa ili materija pa ih se naziva gradivnim pridjevima.

Također, u istoj se gramatici tumači da se u posvojne pridjeve u širem smislu ubrajaju i pridjevi kojima se iskazuje odnos, to jest, pridjevi kojima se odgovara na pitanje *na što?* (se odnosi). Takve pridjeve Silić i Pranjković (2007: 133) nazivaju odnosnim ili relativnim pridjevima, a takvoga je značenja pridjev *gradska* uz imenicu *kuća – gradska kuća*.

2.1. Tvorba pridjeva

U hrvatskome se jeziku pridjevi tvore sufiksima, prefiksima, prefiksima i sufiksima istodobno te spajanjem dviju ili više osnova (Silić, Pranjković 2007: 173). Najplodniji je način tvorbe pridjeva sufiksalna tvorba. Neki od plodnih sufikasa upravo su i sufiksi na čijoj se problematici temelji ovaj rad. Naime, prema spomenutim autorima, pridjevi na *-sk(i)*, *-ačk(i)*, *-ovsk(i)*, *-evsk(i)*, *-insk(i)* te *-ijansk(i)* znače posvojnost u širem smislu, dok u užem smislu pridjevi tvoreni navedenim sufiksima znače odnos.

Kao pridjevi koji izriču odnos, za razliku od primarnih posvojnih pridjeva, pišu se malim početnim slovom: *varaždinski*, *zagrebački*, *budakovski*, *krležinski*, *krležijanski* i tako dalje. S druge strane, postoje i sufiksi koji, stapanjem s imenicom, izazivaju promjenu osnove kojoj su dometnuti. Jedan je od takvih pridjevnih sufikasa, uz sufikse *-an*, *-jan(i)*, *-j(i)*, te *-kast*, sufiks *-n(i)*. Naime, neki su od primjera mijenjanja osnove pridjevi *tjesnačni* (*tjesnac*), *jabučni* (*jabuka*), *bubrežni* (*bubreg*), *trbušni* (*trbuh*) i tako dalje.

Prema Babiću (1991), pridjevi se također tvore na više različitih načina: sufiksalsnom, prefiksalsnom, prefiksalsno-sufiksalsnom, složeno-prefiksalsnom tvorbom te slaganjem. Kao i kod imenica, i kod pridjeva sufiksalsna je tvorba najplodnija. U takvoj vrsti tvorbe sudjeluje čak sto šezdeset sufikasa, od kojih su među najplodnijima sufiksi *-ski* i *-ni*. Sufiks *-ski* dodaje se na osnove koje su samo odbacile nastavak (*gradski*, *zimski*), obezvučene osnove (*klupski*, *rapski*) te proširene osnove (*bosanski*, *istarski*). Sufiks *-ni* uz posvojno značenje može imati i odnosno (*kišni ogrtač*) pa i opisno značenje (*kišni dan*). Razlika je u tome što se pridjev s opisnim značenjem može komparirati, a s odnosim značenjem ne može. Sufiks *-ni* dolazi na osnove s jednim suglasnikom (*nagradni*, *padežni*), palatalizirane osnove (*nožni*, *ručni*) te na osnove s alternacijama *ije/je* (*cvjetni*). Također, sudjeluje i u tvorbi pridjeva od imenica sa stranim dvoglasničkim osnovama (*ambulantni*, *naftni*) (Barić i dr. 2005: 365).

3. Razgraničenje pridjeva

Iako Silić i Pranjković (2007) pridjeve dijele na opisne, posvojne i gradivne, takva podjela u hrvatskome jeziku i dalje nije utemeljena. Naime, česta su pogrešna definiranja opisnih i odnosnih, ali još više posvojnih i odnosnih pridjeva. Navedena su previranja potaknula brojne jezikoslovce na proučavanje problema, a jedna je od njih i Znika (1999) koja tvrdi da su gramatička i leksička značenja pridjeva sporna mjesta, odnosno svojevrсни pokretači spomenutih previranja. Naime, prema Zniki, promatra li se posvojne i odnosne pridjeve značenjski, pokazuje se da im je leksičko značenje ovisno o imenici od koje su tvoreni te da je na taj način njihovo značenje gramatikalizirano, a upravo se po tome posvojni, odnosni pa i gradivni pridjevi razlikuju od opisnih pridjeva čije značenje nije na taj način ovisno o imenici s kojom su u odnosu motivacije (Znika 1999: 378).

Mićanović (2000) kaže da se, ovisno o tome govori li se o posvojnim ili odnosnim pridjevima, i sufixi nazivaju posvojnima i odnosnima. Tako Babić (1991: 356), prema završnim glasovima i prema raspodjeli sve odnosne sufixe dijeli u šest skupina:

1. sufixi *-ov, -ev, -in, -ljev* i ostali na *-ljev*;
2. sufixi koji završavaju na *-ski*;
3. sufixi koji završavaju na *-ni*;
4. sufixi koji završavaju na *-ji, -lji, -eći*;
5. sufixi koji završavaju na *-nji*;
6. sufix *-aći*.

S druge strane, Barić i dr. (1995: 362–366) izdvajaju šest gotovo identičnih skupina posvojnih sufixa. Tako se sufixima *-ov, -ev, -in* i *-ljev*, ako imenica označuje osobu, izriče pripadanje pojedincu, a ako imenica označuje biljku ili životinju, pripadanje vrsti. Također, ako je osnovna riječ osobna imenica, sufixom *-ski/-ki* izriče se odnos prema množini ili neodređenom pojedincu, a sufixi *-ni, -ani, -eni, -ovni* te *-evni* znače pripadanje. Unatoč tome, navedeni sufixi ponekad označuju i odnos prema osnovnoj riječi, na primjer *kišni ogrtač*, pa mogu imati i odnosno značenje.

Kao prema Babiću i Bariću, i prema Mićanoviću (2000), sufixi *-ov, -ev, -in* i *-ljev* te sufix *-ski* međusobno oponiraju jedni drugima. Mićanović objašnjava da pridjevi na *-ski* izriču odnos prema množini ili prema neodređenom pojedincu (*majčinska ljubav*) i oponiraju pridjevima na *-ov, -ev, -in* od iste osnove (*majčin*) koji označuju pripadanje određenom, poznatom pojedincu. Tako pridjevi na *-ov, -ev, -in* pojačavaju identifikacijsku sposobnost imenice dok pridjevi na *-ski* pojačavaju sposobnost uopćavanja te smanjuju konkretizaciju i individualizaciju (Mićanović 2000: 114).

Budući da i novije hrvatske gramatike odnosne pridjeve definiraju po njihovu odnosu prema drugim imenicama, često dolazi do pogrešnoga razlikovanja odnosnih i drugih pridjeva. Tako su, primjerice, posvojni pridjevi često nazivani odnosnima iako posvojni pridjev, za razliku od odnosnoga, nije ni u kakvom odnosu s nekom drugom imenicom ili predmetom. Također, u tvorbenoj preoblici za pridjeve na *-ov*, *-ev*, *-in* uvijek je jednina: *admiralov* – *koji se odnosi na admirala*, za razliku od preobljke za odnosne pridjeve na *-ski*: *admiralski* – *koji se odnosi na admirale*, što potvrđuje prethodnu tvrdnju iz *Hrvatske gramatike*.

Prema Zniki (1999: 384), još je jedna razlika između posvojnih i odnosnih pridjeva. Naime, posvojni se pridjevi tvore od imenica koje znače nešto živo dok je za odnosne pridjeve takvo obilježje irelevantno; oni se mogu tvoriti i od imenica koje znače i nešto živo i nešto neživo. U takvome se slučaju nazire i razlika između sufikasa *-ski* i *-ni*; naime, sufiks *-ski* pretežno dolazi na imenice koje označuju što živo (*bratski*), dok sufiks *-ni* dolazi na imenice koje označuju što neživo (*jezični*). Iako nastoji utvrditi razlike između posvojnih i odnosnih pridjeva, Znika (1999: 383) navodi i slučajeve u kojima su posvojni pridjevi u odnosnome značenju, na primjer *učiteljev neprijatelj*. Naime, promatra li se rečenica *On je učiteljev neprijatelj*, lako je doći do zaključka da su u primjeru imenica i pridjev određeni odnosom, ali ne odnosom pripadanja (učitelj ne može posjedovati neprijatelja, ne može biti njegov vlasnik), nego svojevrsne veze. Budući da se sufiks *-ski* dovodi u vezu s množinom, kaže li se *učiteljski neprijatelj* misli se na *neprijatelja svih učitelja* ili *neprijatelja svim učiteljima* čime se odmiče od individualizacije imenice. Iz toga proizlazi da je skupina posvojnih pridjeva značenjski nejedinstvena te da se isto tako može podijeliti na posvojne pridjeve u posvojnome značenju (*bratova kuća*), posvojne pridjeve u gradivnome značenju (*barijeva kaša*) te posvojne pridjeve u odnosnome značenju (*učiteljev neprijatelj*) (Znika 1999: 386–387).

Kako kod posvojnih i odnosnih, do problema u razgraničenju dolazi i kod opisnih i odnosnih pridjeva. Naime, do nesigurnosti određivanja navedenih pridjeva dolazi zbog još uvijek nepotpuno definirane upotrebe sufikasa *-ski* i *-ni*, ali i zbog slaboga razlikovanja pridjeva u određenome i neodređenome obliku.

Na primjer, pridjev *zemljan* neodređeni je oblik opisnoga pridjeva u značenju *koji je od zemlje*, pridjev *zemljani* određeni je oblik opisnoga pridjeva u značenju *onaj koji je od zemlje*, a pridjev *zemljani* može biti i odnosni pridjev u značenju *koji se odnosi na zemlju*. Znika (1997) navodi primjer pogrešne uporabe pridjeva u rečenici:

Vojnici su odradili taktičnu vježbu.

u kojoj bi, umjesto *taktičnu vježbu* valjalo upotrijebiti sintagmu *taktičku vježbu*. Naime, za izricanje je željenoga sadržaja u ovome slučaju upotrijebljen pogrešan oblik pridjeva, dakle, opisni pridjev, a na njegovu bi mjestu trebao stajati odnosni pridjev jer nije riječ o vježbi koja ima takta, nego o vježbi jedne od vojničkih taktika. U skladu s time, ispravna je sljedeća rečenica:

Vojnici su odradili taktičku vježbu.

Međutim, razlika se između opisnih i odnosnih pridjeva može dokazati i uvrštavanjem pojačajnih priloga uz pridjeve. Prema Zniku (1997: 346), uvršteni će prilog ili bilo koja modifikacijska riječ funkcionirati uz opisne pridjeve, a ista će riječ uz odnosne pridjeve rezultirati neovjerenom rečenicom. Neovjerene rečenice postat će ovjerenima tek kada se u njih uvrsti neodnosni ili opisni pridjev kao atribut uz koji može stajati prethodno uvršteni pojačajni prilog, na primjer:

- a) *To je vrlo statičan predmet / elektricitet.*
- b) *Taj vrlo statični predmet / elektricitet je u sobi.*
- c) **To je vrlo (znatno) statički elektricitet.*
- d) *To je vrlo jak statički elektricitet.*

U prvim dvama primjerima riječ je o neodređenome, odnosno određenome obliku opisnoga pridjeva uz koji može stajati bilo kakav pojačajni prilog (u ovome slučaju prilog *vrlo*), a rezultat je uvrštavanja ovjerena rečenica. Treći je primjer neovjerena rečenica nastala uvrštavanjem pojačajnoga priloga uz odnosni pridjev. Do ovjerene rečenice iz posljednjega primjera dolazi se uvrštavanjem opisnoga pridjeva uz postojani pojačajni prilog i odnosni pridjev.

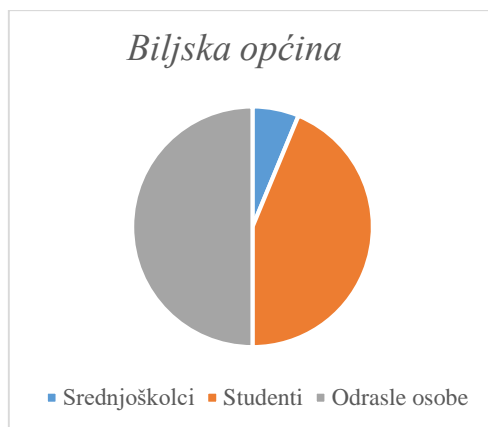
S druge strane, opisni se i odnosni pridjevi razlikuju i po prenesenom značenju. Naime, prema Zniki (1997: 355), odnosni pridjevi u složenim nazivima dolaze u neprenesenome značenju i odnose se na riječ od koje su tvoreni, a unutar iste se struke ne mogu rabiti i u prenesenome i u neprenesenome značenju. Zaključuje se da kao sastavni dijelovi složenih naziva gradivni i odnosni pridjevi dolaze u prvotnoj struci samo u neprenesenom, a opisni pridjevi kao dijelovi naziva u određenom obliku (u jednomu od leksičkih značenja) i u gramatičkom značenju odnosnosti, s odnošenjem na razred predmeta.

Prema Babiću (2002: 383), razgraničenju opisnih i odnosnih pridjeva prije svega pomaže i razgraničenje opisnih i odnosnih sufikasa kojima se tvore navedeni pridjevi. Primjerice, u sintagmi *biblijski papir*, pridjev *biblijski* odnosi se na *Bibliju*, no znači 'tanak ili fin papir' pa je u tome slučaju njegovo značenje opisno. Odnos koji se izriče sufiksom *-ski* ili alternantom *-ki* znatno ovisi o osnovnoj riječi. Ako je osnovna riječ osobna imenica, sufiksom se izriče odnos prema množini ili prema neodređenom pojedincu, npr. *kovačka kliješta* za razliku od *kovačeva kliješta*. Ako je osnovna riječ imenica koja označuje stručnjaka, a imenica za oznaku struke ima s njom zajedničku osnovu, jedan će se pridjev odnositi na obje imenice. Tako će se pridjev *estetski* odnositi i na *esteta* i na *estetiku*, kao i *enigmatski* na *enigmata* i na *enigmatiku* (Barić i dr. 2005: 364).

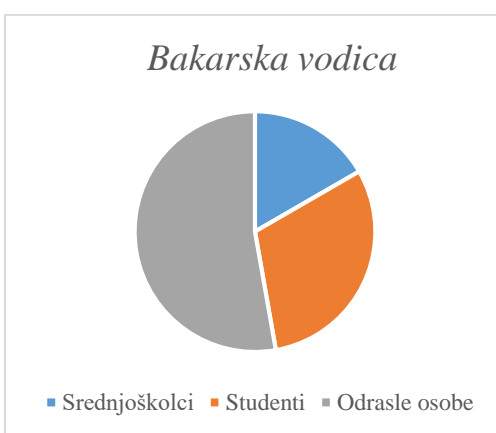
4. Istraživanje

Za potrebe ovoga rada, u razdoblju od 12. travnja do 12. svibnja 2017. godine, provedeno je anketno istraživanje. Naime, na anketna su pitanja odgovarale tri različite dobne skupine, a riječ je o dvadeset srednjoškolaca (prvi razred srednje škole), dvadeset studenata različitih akademskih godina te dvadeset odraslih osoba. Također, važno je napomenuti da među dvadeset odabranih studenata nije bilo studenata hrvatskoga jezika, ali i da su među odraslim osobama i akademski obrazovane i akademski neobrazovane osobe. Anketni list sastojao se od dvaju zadataka čija je problematika vezana uz nesigurnu, odnosno (ne)pravilnu uporabu pridjeva sa sufiksima *-ski* i *-ni*. Po završetku ispitivanja navedenih šezdeset osoba, dobiveni su podaci analizirani, a potom je iz njih izveden zaključak.

Na početku je rada navedena teza da se pridjevi od toponima, odnosno vlastitih imenica tvore izrazito sufiksom *-ski*. Uzme li se u obzir postojanje gorja *Atlas* te opće imenice *atlas* (skup karata), u skladu s navedenim pravilom pridjev izveden od vlastite imenice glasi *atlaski*, a od opće *atlasni*. Isto se može uočiti promatra li se grad *Rijeka* te *rijeka* kao opća imenica ili grad *Bakar* te *bakar* kao vrsta metala. Unatoč takvome pravilu, jedanaest od dvadeset ispitanih srednjoškolaca zapisuje sintagmu *biljna općina* umjesto *biljska općina*. Uz navedenu sintagmu, u ponuđenim se odgovorima srednjoškolaca mogu pronaći i sintagme poput *Bilje općina*, *bilješka općina* te *biljevačka općina*, a samo je dvoje zapisalo točan odgovor – *biljska općina*. Netočnim se odgovorima srednjoškolaca pridružilo i šest studenata koji bilježe sintagme *Bilje općina* te *biljna općina*, ali i četvero odraslih sa sintagmama *Bilje općina* te *biljanska općina*. Za razliku od odraslih koji su izvrsno prepoznali *Bakarsku vodicu*, istu sintagmu bilježi tek šestero srednjoškolaca te jedanaestero studenata. Naime, većinom su ponuđeni netočni odgovori poput pjenušac *bakrenih vodica*, *bakrova vodica*, *bakarskih vodica* te *bakrena vodica*.

Grafikon 1: Omjer točnih odgovora po grupama

Grafikon 2: Omjer točnih odgovora po grupama

Također, veći broj srednjoškolaca bilježi rečenice poput

- **Grad Olovo naziv je dobio po olovovoj rudi;*
- **Grad Olovo naziv je dobio po olovoj rudi;*
- **Grad Olovo naziv je dobio po olovskoj rudi te*
- **Grad Olovo naziv je dobio po olovinskoj rudi,*

dok manji broj iste skupine sastavlja točnu rečenicu:

Grad Olovo naziv je dobio po olovnoj rudi.

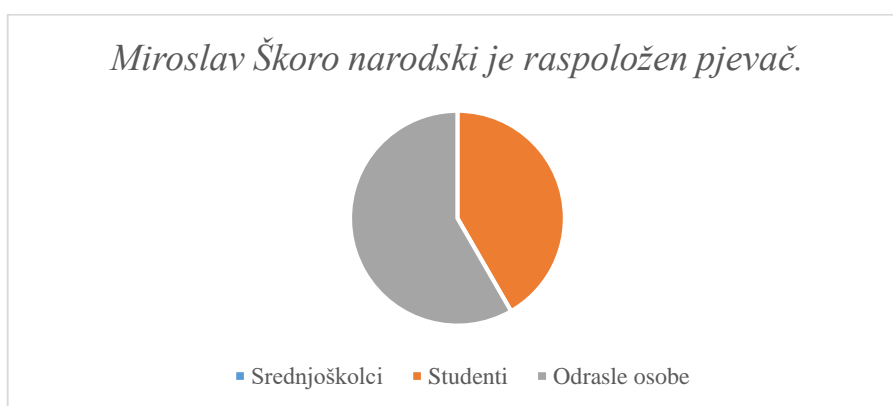
Netočnim se odgovorima srednjoškolaca pridružuje sedmero studenata nudeći iste netočne sintagme te petero odraslih sa sintagmama poput *olovna rudi, olovo rudi, olovu rudi* te ponovno

olovskoj rudi. Budući da se skupina srednjoškolaca iskazala u tvorbi novih oblika pridjeva izvedenih od toponima, bilježe i da je samostan u Olovu *olovinski*, *olovov*, *olovački*, *olovanski*, *olovan* te *olovni*, a netočne odgovore također nudi petero studenata te šestero odraslih. Dakle, ispravnu sintagmu *olovski* samostan nalazimo kod osam srednjoškolaca, petnaest studenata te četrnaest odraslih ispitanika.

Slijedeći Babićevo (1991) pravilo prema kojemu su veoma rijetki pridjevi sa sufiksom *-ni* izvedeni od općih imenica za živo, svi bi takvi pridjevi trebali biti tvoreni sufiksom *-ski*. Iznimke su pridjevi izvedeni od posuđenica ili pridjevi koji dolaze i s drugim sufiksima kao *vazalni* i *vazalski*. Vodeći se time, pridjev *narodni* trebao bi značiti isto što i *narodski*, no njihova se značenja znatno razlikuju. Pridjev *narodni* odnosi se isključivo na narod kao skupinu ljudi, dok se pridjevom *narodski* opisuje nečija karakterna osobina. Samo je dvanaest od ukupno šezdeset ispitanika ponudilo ispravnu rečenicu:

Miroslav Škoro narodski je raspoložen pjevač.

što se po pravilu smatra točnim. Ostatak ispitanika nudi sintagme poput *narodno raspoložen pjevač* te *narodni raspoložen pjevač*. U drugome slučaju isti pridjev nije zadavao muke ispitanicima te su svi odgovorili da se u lokalnim sredinama govori *narodnim jezikom*.

Grafikon 3: Omjer točnih odgovora po grupama

Nadalje, dvadeset i sedam od ukupno šezdeset ispitanika bilježi ispravnu sintagmu *listopadski dani*, dok je većina ponudila sintagmu *listopadni dani* i odgovorila netočno. U svakoj je ispitanjoj skupini jedna osoba tvoreći ovaj pridjev provela i glasovnu promjenu te

netočnim odgovorima pridružila i sintagmu *listopatski dani*. S druge strane, većina je studenata i odraslih osoba rekla kako je *drveće listopadno*, dok čak desetero srednjoškolaca, za razliku od druge dvije skupine, bilježi netočnu sintagmu *listopadsko drveće*.

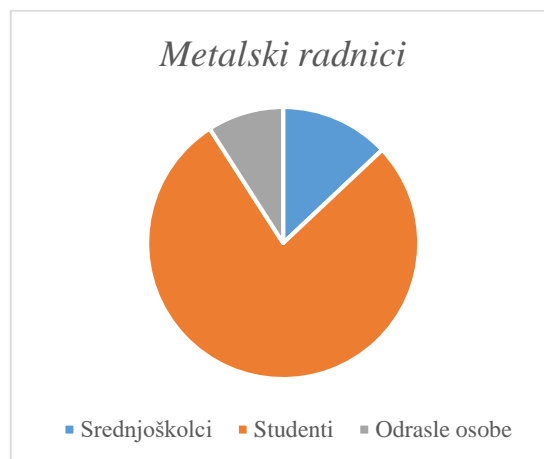
Iako se po pravilu samo opisni pridjevi tvore sufiksom *-ni*, sedamnaest od dvadeset srednjoškolaca zabilježilo je rečenicu

**Metalni radnici zaposlenici su metalurških tvornica.*

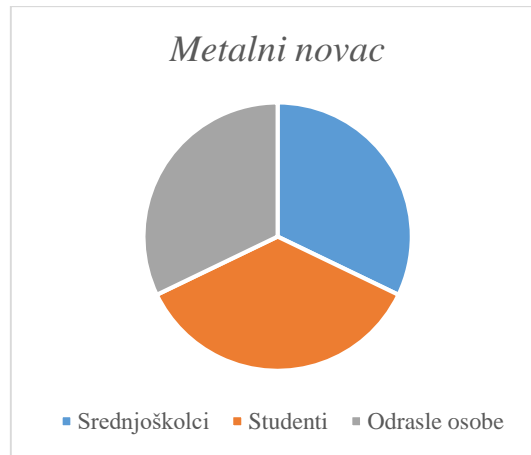
što je netočno. Naime, ispravna bi rečenica glasila:

Metalski radnici zaposlenici su metalurških tvornica.

Da su zaposlenici metalurških tvornica *metalski radnici* točno je odgovorilo dvanaest studenata te dvanaest odraslih osoba, a od netočnih se još odgovora mogu pronaći *metalčki* kod srednjoškolaca te *metalni* i *metalurški* kod ostalih dviju skupina. Na iduće pitanje u zadatku trebalo je odgovoriti da je jedan od proizvoda u tvornicama metalni novac. Većina je ponudila točan odgovor, a od netočnih se odgovora izdvajaju *metalan novac*, *metalski novac* te *metal*. Iz dobivenih se odgovora može zaključiti da u navedenoj sintagmi nije problem samo oblik pridjeva, nego i posao koji radnici obavljaju, zbog čega je nekoliko puta jedan od odgovora *metalurški* ili *metaluški radnici*.

Grafikon 4: Omjer točnih odgovora po grupama

Grafikon 5: Omjer točnih odgovora po grupama

Na sličan slučaj nailazimo kada gotovo svi ispitanici odgovaraju da je hrana *zatvorska*. Iznimke se i u ovome slučaju ponovno mogu pronaći u odgovorima srednjoškcolaca među kojima su dvije sintagme *zatvorenička hrana*. U skladu s tim odgovorom, samo je sedamnaestero od sveukupnoga broja ispitanika znalo kako je slog koji završava suglasnikom *zatvoreni slog*. Naime, ispravan je odgovor ponudilo tek pet srednjoškcolaca, četvero studenata te osam odraslih osoba. Obilje odgovora ponovno nude srednjoškcolci sintagmama *zatvorenički slog*, *zatvorni slog* te *zatvoren slog*, dok je sintagma *zatvorski slog* najzastupljenija netočna sintagma u svim trima skupinama.

Babić (1991) navodi razliku između pridjeva *izvorni* te *izvorski*. Tako se pridjev *izvorni* odnosi isključivo na ono što je izvorno ili autohtono, ono po čemu je nešto ili netko prepoznatljiv, dok se pridjev *izvorski* odnosi na opću imenicu izvor, npr. izvor vode. Razliku je između dvaju pridjeva u anketnome istraživanju prepoznala većina odgovorivši da je čipka s otoka Paga *izvorni proizvod*. Tek je nekolicina rekla da je riječ o izvorskome proizvodu, a do kolebanja dolazi kada treba odlučiti je li Sveta Jana izvorište *izvorne* ili *izvorske vode*. Iako je veći dio ispitanika odgovorio točno i rekao da je riječ o *izvorskoj vodi*, zabilježeni su i odgovori koji tvrde suprotno. Da je voda *izvorna* odgovorilo je sedam srednjoškcolaca, sedam studenata te šest odraslih osoba.

Prema Kuni (2006), Jonke ističe da se, unatoč tome što se prednost davala sufiksu *-ski*, danas prednost daje drugom sufiksu, sufiksu *-ni*, pa čak i u tvorbi pridjeva od imenica na *-ica*. Iako je većina ispitanika odgovorila da su pridjevi, brojevi i zamjenice *imenske* riječi, u svakoj skupini ispitanika nailazimo na kolebanja. Naime, uz jedanaestero srednjoškcolaca koji su odgovorili točno

našlo se devetero onih koji nude drugačije odgovore poput sintagmi *imeničke riječi* te *imenične riječi*. Da je riječ o *imeničkim*, odnosno *imeničnim riječima* tvrdi i većina odraslih te nekoliko studenata. Također, da su *pridjevne zamjenice* riječi koje zamjenjuju pridjeve znalo je tek četvero srednjoškolaca, sedmero studenata te troje odraslih. U skladu s tim, u svim je ispitanim skupinama neizbježna netočna sintagma *pridjevske zamjenice*.

Jedan od onih koji nastoje ukazati na razliku između pridjeva na *-ski* i *-ni* jest i Težak (1991) koji objašnjava da postoji razlika i između pridjeva *jezični* i *jezički*. Tako bi se pridjev *jezički* trebao upotrebljavati isključivo onda kada se pridjev odnosi na jezik kao anatomski pojam. Svoju tvrdnju opravdava navođenjem da se pridjevi za gotovo sve organe, odnosno anatomske pojmove tvore sufiksom *-ni* (*lični, vidni, nosni, prsni...*), a za sve znanosti sufiksom *-ski* (*gramatički, logički, sintaktički...*). Međutim, Težakovu tvrdnju pobija Mamić (1997) navodeći da su pridjevi poput *poreski, autobuski* te *jezički* karakteristični za srpski, a ne za hrvatski jezik.

Rezultati istraživanja pokazali su da su gotovo svi ispitanici odgovorili da je *idiom jezični*, a ukupno je četvero srednjoškolaca i studenata odgovorilo da je riječ o *jezičkome idiomu*. Analogno tome, svi ispitanici složili su se da je stanica *autobusna*, a ne *autobuska*, što je prema Mamiću srbizam.

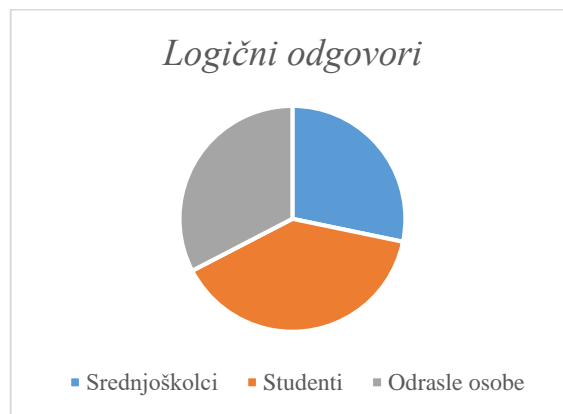
Vodeći se pravilom da se pridjevi od imenica koje završavaju sufiksom *-ka* nikada ne tvore sufiksom *-ni*, pridjevi od riječi *forenzika, gramatika* te *logika* trebali bi biti *forenzički, gramatički* te *logički*. Navedeno pravilo može se opovrgnuti dokazom o supostojanju dvaju pridjeva izvedenih od imenice *logika*.

Tako će, na primjer, postojati sintagme poput *logični odgovori* i *logički zadatci* te će obje biti valjane. U skladu s tim, većina ispitanika bilježi rečenicu:

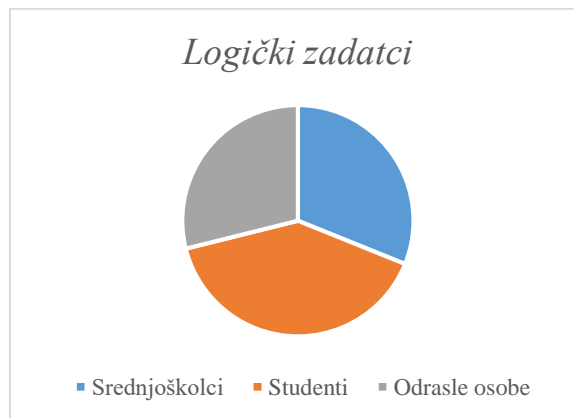
Na neka pitanja ljudi često nemaju logične odgovore.,
što je ispravnije od

Na neka pitanja ljudi često nemaju logičke odgovore.

Da su odgovori *logički* reklo je sedmero srednjoškolaca, dvoje studenata te petero odraslih osoba te se tako odlučilo za netočnu sintagmu. S druge strane, većina je prepoznala sintagmu *logički zadatci*, a da je riječ o *logičnim zadatcima* reklo je najviše srednjoškolaca, potom odraslih pa studenata. Navedeno pravilo ispitanici su opovrgnuli još nekoliko puta navodeći da su laboratoriji i analize *forenzični* i *forenzične*, a morfemi *gramatični* i *leksični*. Naime, analizom je rezultata utvrđeno da je najviše studenata odgovorilo ispravno rekavši da su laboratoriji i analize *forenzički* i *forenzičke*, a morfemi *gramatički* i *leksički*. Najveća je pak točnost zabilježena u primjerima *krški reljef* te *kršni mladić*.

Grafikon 6: Omjer točnih odgovora po grupama

Grafikon 7: Omjer točnih odgovora po grupama

Jedan od problema koje Zoričić (1998) obrađuje u svome radu jest već spomenuta razlika u izricanju posvojnosti i opisnosti. Zoričić navodi da se sufiksom ili dometkom *-ni* češće izriče opisnost, a sufiksom *-ski* posvojnost, npr. *knjižni fond* ili *knjiški govor*. Također, navodi pridjeve poput *statički* odnosno *statični*, *dinamički* i *dinamični*, *logički* ili *logični*. Oslanjajući se na svoje pravilo, pridjeve *statički*, *dinamički* i *logički* svrstava u posvojne, a *statični*, *dinamični* i *logični* u

opisne pridjeve. Budući da, u skladu s pravilom, pridjevi sa sufiksom *-ni* znače opisnost, sintagme *statični likovi* te *statični motivi* valjane su sintagme. Kod ispitanika ponovno nailazimo na različite odgovore. Većina je rekla da su *motivi statički*, a *likovi statični*. Velika razilaženja u odgovorima prisutna su u svim trima skupinama. Naime, ispitanici često odgovaraju da su *motivi statički*, a samo su *likovi* onda, prema tome, *statični*.

Također, Zoričić (1998) navodi da se nedoumice o uporabi sufikasa *-ski* i *-ni* najčešće javljaju kada pridjevi izvedeni od imenica koje znače neživo dolaze s oba sufiksa, npr. *ćirilični* i *ćirilički*, *jezični* i *jezički*, *otočni* i *otočki*, *zborni* i *zborski* te mnogi drugi. Razlike u značenjima pridjeva *jezični* i *jezički* objasnio je i Težak (1991) govoreći da se pridjev *jezički* upotrebljava isključivo kada se na jezik gleda kao na anatomski pojam, a njegovo je objašnjenje pobio Mamić (1997) govoreći da takav pridjev ima obilježja srpskoga jezika. U skladu s time, takvome bi se tumačenju mogla pridružiti i razlika između pridjeva *autobusna* i *autobuska*, od kojih pridjev *autobuska* nije karakterističan za hrvatski standardni jezik. Takvi pridjevi mogu se, ali i ne moraju razlikovati po značenju. Tako, uz razlike između pridjeva izvedenih od toponima te od općih imenica, razlike postoje i u drugim slučajevima. Neki od njih su *krvnički* (krvnik) i *krvnični* (krvna žila), *listopadski* (dani) i *listopadno* (drveće), *lučni* (luk) te *lučki* (luka), *vidski* (vid, aspekt) i *vidni* (oko) te brojni drugi pridjevi kojima je različit sufiks donio i različito značenje (Babić 2002: 430).

Osim što izriče slaganje s Babićem o tvorbi pridjeva od toponima i vlastitih imenica, Hraste (1953) u svome radu iznosi i neke nepravilnosti u tvorbi takvih pridjeva. Tako je pridjev *korčulanski* rezultat nepravilne tvorbe jer ga je narod napravio od etnika *Korčulanin*, a ne od zemljopisnoga imena *Korčula*. Pravilan pridjev glasi *korčulski*. Hraste navodi da je ista stvar sa stanovnicima Tuzle koji su pravilno *Tuzljani*, a ne *Tuzlani* te s pridjevom *kaštelanski*, odnosno *kaštelski*.

5. Zaključak

Brojni su lingvisti nastojali objasniti razliku između dvaju najplodnijih sufikasa u tvorbi pridjeva, sufikasa *-ski* i *-ni*. Čitajući radove na tu temu nailazimo i na slaganja i na razilaženja jezikoslovaca. Kako kod lingvista, uporaba navedenih sufikasa izazvala je brojne dileme i kod govornika kojima je hrvatski materinski jezik.

Osim uporabe sufiksa probleme stvara i nejasno razgraničenje nekih vrsta pridjeva. Naime, najveća je nesigurnost prisutna pri određivanju posvojnih i odnosnih pridjeva. U nekim se priručnicima odnosni pridjevi određuju kao podvrsta posvojnih pridjeva, a negdje se pak posvojni pridjevi nazivaju odnosnima. Kao jedna od razlika između navedenih vrsta pridjeva navodi se objašnjenje da se posvojni pridjevi tvore od imenica koje znače nešto živo dok je za odnosne pridjeve takvo obilježje irelevantno; oni se mogu tvoriti i od imenica koje znače i nešto živo i nešto neživo. Takvo pravilo donosi i razliku između sufikasa *-ski* i *-ni*. Naime, sufiks *-ski* pretežno dolazi na imenice koje označuju što živo (*učiteljski*), dok sufiks *-ni* dolazi na imenice koje označuju što neživo (*otočni*).

Analiza je rezultata nakon provedenoga istraživanja dokazala da su u hrvatskome jeziku previranja oko uporabe dvaju spornih sufikasa zaista prisutna, a zahvaljujući brojnim razilaženjima i nesigurnostima u odgovaranju, izuzetno je lako povući crtu i usporediti rezultate svake skupine pojedinačno. Najmlađi ispitanici, skupina od dvadeset srednjoškolaca, ponudila je, uz točne odgovore, i brojne alternative. Najstariji ispitanici, skupina od dvadeset odraslih osoba, nudi, uz točan, tek jedan ili dva druga oblika pridjeva koji uz navedenu imenicu tvore valjanu sintagmu. Skupina od dvadeset studenata većim dijelom daje točne odgovore, no u nekim situacijama nekoliko njih nudi iste odgovore kao i srednjoškolci.

Kao zaključak, uz to da je uporaba ovih sufikasa doista problematična, možemo navesti da su rezultati istraživanja takvi upravo zato jer su mlađe dobne skupine još uvijek i neprestano podvrgnute razmišljanjima raznih autora udžbenika od kojih crpe različite pridjevne oblike. Unatoč tome što ponekad daju i netočne odgovore, skupina odraslih češće daje samo ili točan ili netočan odgovor, pritom ne izmišljajući druge oblike i spojeve riječi, a skupina studenata ili točno odgovara ili se poistovjećuje s razmišljanjima srednjoškolaca i odraslih osoba.

Zahvaljujući povratnoj informaciji koju je ovo istraživanje proizvelo, sa sigurnošću se može utvrditi da unatoč brojnoj literaturi pravilna uporaba sufikasa *-ski* i *-ni* i dalje mnogima nije u potpunosti poznata.

6. Literatura

1. Babić, Stjepan. 1991. Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. (Nacrt za gramatiku), Zagreb, HAZU i Globus.
2. Babić, Stjepan. 2002. Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. (Nacrt za gramatiku), Zagreb, HAZU i Globus.
3. Barić/Lončarić/Malić/Pavešić/Peti/Zečević/Znika, 1995. Hrvatska gramatika, Zagreb, Školska knjiga.
4. Hraste, Mate. 1953. „O tvorbi posvojnih pridjeva na *-ski* od zemljopisnih imena”, Jezik. god. II, br. 2, 47–49.
5. Kuna, Branko. 2006. Nazivlje u tvorbi riječi. Filologija, 46–47: 165–182.
6. Mamić, Mile. 1997. Jezični savjeti. Zadar, Hrvatsko filološko društvo u Zadru, 67–68.
7. Mićanović, Krešimir. 2000. Posvojni pridjevi i izražavanje posvojnosti. SL, 49–50 , 111–123.
8. Silić, Ivo, Pranjković, Josip. 2007. Gramatika hrvatskoga jezika, Zagreb, Školska knjiga.
9. Težak, Stjepko. 1991. Hrvatski naš svagda(š)nji. Zagreb, Školske novine, 104–111.
10. Znika, Marija. 1997. Opisni i odnosni pridjevi. Zagreb, SL, 43/44, 341–367.
11. Znika, Marija. 1999. Posvojni i odnosni pridjevi. Zagreb, Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, knj. 25, 377–389.
12. Zoričić, Ivan. 1998. Hrvatski u praksi, Pula, 266–268.